

Новоград-Волинському маємо завдячувати як місто, де вперше розкрилися духовні орієнтири, закладався характер майбутньої поетеси. Колискою народження Лариси Петрівни Косач (Лесі Українки) місто стало 25 лютого 1871 року. Саме тут маленька душа перейнялася тими настроями, що їх називають передчуттями геніальної природи. Це перше усвідомлення батька як щирою другою, який раніше матері оцінив свою дочку як «найдорожчої цінни скарбу». У Звягелі П.А. Косач працював головою з'їзду мирових посередників, а мати – Ольга Петрівна (Олена Пчілка) – займалася літературною, педагогічною та етнографічною діяльністю. Батьки призивали дітей до рідної мови, до скарбниці народнопісенної творчості, вчили шанувати народні традиції. Петро Антонович був начитаною людиною, добре знав світову літературу. Він завжди зачитував дітям своїм умінням читати оповідання М. Салтикова-Щедріна. Крім того, любив розповідати про своє знайомство з українськими письменниками, напри-

145 років від дня народження Лесі Українки – (25.02.1871 – 1.08.1913), видатної української поетеси, прозаїка, драматурга, перекладача, літературного критика, громадської і культурної діячки.

ПОДАРУВАЛА НАМ НАДІЮ...

клад, про байкаря Леоніда Глібова, свого вчителя в Чернігівській гімназії.

У спогадах сестри Лесі Ольги Косач-Кривинюк знаходимо: «З шістьох дітей найбільш подібна до батька була Леся... і вродою, і вдачею. Вони обоє однаково були лагідні та добрі безмежно. Обоє були бездоганно принципові люди. Була в батька та Лесі ще одна спільна, надзвичайно цінна риса: вони на диво високо цінували людську гідність у всякої людини, хоч би у найменшої дитини». Петро Антонович учив малу Лесю декламувати, і вона з душею читала напам'ять байку Л. Глібова «Кущик та білина».

Олена Пчілка згадувала, що кожна її дитина дуже рано навчилася читати. У 4 роки Леся прочитала самостійно першу у житті книгу – «Розмова про земні сили» М. Комарова. Улюбленими книжками Лесі були «Міфи класичної давнини» Г. Штоля, «Сербські народні думи і пісні» у перекладі М. Старицького, оповідання Марка Вовчка і П. Куліша, байки П. Гулака-Артемівського і Л. Глібова, казки Г.Х. Андерсена.

На шостому році життя Леся пише перший у житті лист до Драгоманових, у ньому хвалиться: «У мене єсть 2 книжки». Ще з дитинства у Лесі виявилася ставлення до дядька Михайла Драгоманова як до ідеалу. Михайло Петрович був і розумний, і дотепний, і веселий, розказував цікаві історії, навчив її плавати в Случі. Все своє життя Леся вважала його своїм вчителем, наставником і порадиником.

Звягель – це і перше знайомство з народною піснею та народним мистецтвом. Двоюрідна сестра Лідія Драгоманова-Шишманова згадує літо 1875 року, як під час поїздки на полювання Леся плела віночки з квіток та жита, співала вже трошки з нею та своєю мамою українські пісні. Дуже подобалась Лесі пісня «Звягельські люди», яку вона пам'ятала все життя. Наступне літо Леся з Михайлом та мамою провели у селі Жабориця над річкою Случ, де вона почула багато тамтешніх повір'їв, пісень, розповідей про лісових мавок. «Знайомитися з народною творчістю Леся почала дуже рано, ще в Звягелі, – згадує сестра Ольга Косач-Кривинюк. – Пам'ятаю, як я ще зовсім мала була, мама чи сама Леся заспіває якусь пісню, чи розкаже якусь казку, чи прибадашку, або приповідку, або щось вишиває Леся, та й каже: цю пісню співали Мотря, а цю – Килина, а це розказувала баба Коржицька (все то – люди зі Звягелі чи Звягельщини...). Побачить Леся на малюнку церковку з описанням старовинної української архітектури, знов згадує: «А така церковця стояла у Звягелі над Случем».

До школи Леся не ходила, бо мати не хотіла, щоб офіційна (казенна) школа зруйнувала її намагання виховати дітей в українській мові. Вона наголошує: «В дітей мені хотілося перелити свою душу й думки... Власне я «наважила» й завжди окружала дітей такими обставинами, щоб українська мова була їм найближчою, щоб вони змалку пізнавали її якнай-

більше. Життя зо мною та посеред волинського люду сприяло тому».

Великий вплив на виховання маленької Лесі мали батькові сестри. Олександра Антонівна («тьотя Саша») хоч і без спеціальної музичної освіти, але на фортепіано грала добре і стала першою Лесиною вчителькою музики. Олену Антонівну («тьотю Слю») Леся знала змалечку і дуже любила та поважала за її хорошу та веселу вдачу. Особливо вони здружились у 1878 році, під час подорожі Петра Антоновича та Ольги Петрівни за кордон, коли вона жила з нею у Новограді-Волинському. Маленьку Лесю тьотя Сля вчила плести віночки та вишивати. «Тітка справді по-мистецьки виконувала найрізноманітніші українські стародавні та сучасні вишиванки, а Леся була її гідною ученицею й послідовницею в цьому мистецтві», – згадувала О. Косач-Кривинюк.

Сама цього не відаючи, Олена Антонівна вплинула на появу першого вірша Лесі Українки «Надія». Власне, тоді ще не було Українки, а була лише маленька Леся. Заслання Олени Антонівни Косач «у зв'язку з крайньою політичною неблагонадійністю» стало поштовхом для написання цієї поезії. Устами ув'язненої поетеса проголошує: *Ні долі, ні волі у мене нема, Зосталася тільки надія одна: Надія вернеться ще раз на Україну, Поглянуть іще раз на рідну країну...*

Уперше вірш було надруковано у журналі «Зоря» (1887. – № 24) під заголовком «Надія: (Пісня заволоки)». У своєму вірші «До природи» Леся пише (6-й рядок): «Надія, чи

Дуже часто відвідувачів, особливо наймолодших, цікавить яскравий експонат – gobelen ручної роботи художниці Ірини Левицької, розміщений у шостій залі під назвою «Надія». Він уособлює і першу пробу пера юної поетеси, і ту надію на краще життя, яку вона висловила у своєму творчому спадку.

же першу пісню я співала». Сама Леся казала, що написала його в Луцьку під впливом враження од титчиного арешту і заслання. Це враження було дуже сильне, бо Леся вельми любила і шанувала тітку Олену». Відтоді надія завжди супроводжувала її по життю.

Завершити свою розповідь хотіло би словами Бориса Олійника: «Письмениця рівня Лесі Українки зробила б честь літературі будь-якого народу світу. На щастя, вона належить нам і непохитно служить новим і новим генераціям українців, вражає глибокою національною кореневою системою мислення і творчості, прикладом кожного прожитого дня...».

Галина ТВАРДОВСЬКА,
працівник Літературно-меморіального музею Лесі Українки, Новоград-Волинський, Житомирська область

На малій батьківщині Лесі Українки

Побачити, як жила велика поетеса, пройтися тими ж стежками, якими ходила Леся Українка, а також відчути, що надихало її на творчість, можна на **Волинні в селі Колодязному Ковельського району.**

Із Колодязним пов'язані 15 років недовгого, але яскравого життя української поетеси. Тут Леся Українка жила і працювала з деякими перервами від 1882 до 1907 року. Саме в цьому селі вона написала приблизно 80 літературних творів, займалася перекладами, записала 156 народних пісень, багато повір'їв і казок. Тож Колодязне можна назвати творчою колискою Лесі.

Уздовж доріжки до музею ростуть старі каштани. Їх посадив брат поетеси Михайло Косач. За металеву брамою широка алея веде углиб саду, де на гранітному постаменті стоїть бронзове погруддя Лесі Українки.

За пам'ятником, по обидва боки від нього, – садиби. Це два невеликих будинки: «білий» – Лесин і «сірий» – будинок Косачів.

Садибу Косачів відтворили так, як було за життя Лесі Українки і здається, ніби родина тільки-но поїхала до Києва.

Ось там – стежки, де бігала маленька Леся зі своїми братами Михайликом і Миколкою, сестричками Олею, Оленкою та Исидорою, а там – ставочок, де любила бувати не тільки сім'я Косачів, а й Івана Франка.

Садибу на околиці села придбав 1868 р. батько майбутньої поетеси Петро Косач. Оскільки родина була чималенькою, місця усім не вистачало.

– Спершу звели «Лесин дім», – розповідає екскурсивод. – При сонці чи в місячну ніч цей будинок ніби світився білими стінами, тому його назвали «білим». До речі, тут – на даху веранди – облаштували для Лесі солярій.

В експозиції музею-садиби є речі поетеси і родини Косачів, прижиттєві видання творів Лесі Українки та її матері Олени Пчілки, численні старі фото, а також речі, якими користувалася родина. Рожева кімната була не тільки спальнею, а й робочим кабінетом Лесі Українки. Там стоїть її письмовий стіл, приладдя, вазочка для квітів, дві поштові листівки, серветки, чашечка, наче поетеса щойно вийшла з кімнати. Праворуч – етажерка, на полицях – твори письменників, примірники часописів, праці з історії, філософії.

Ліворуч від дверей – ліжко з червоного дерева, застелене білим покривалом, на ліжку гаптований рушник. На туалетному столу лежать намисто, запонки, стрічка...

Наступна – блакитна кімната. Це – вітальня з чотирма вікнами. Ліворуч – камінок, біля якого Леся писала, відпочивала. Велику частину цієї кімнати займає дуже красивий старовинний рояль.

Дім Косачів був своєрідним Волинським університетом. Тут, за овальним столом із червоного дерева збирався цвіт української інтелігенції. Говорили про культуру, співали українські пісні, лунала й класична музика. Родина дуже шанувала Тараса Шевченка, тож на столі завжди стояв портрет поета. Перед ним завжди запаливали свічку.

Історія появи назви «сірого» будинку виявилася така: вікна й віконниці у 1896 р. в новобудові пофарбували в сірий колір. Цей будинок має три кімнати, кухню, дві веранди. Там

теж є чимало особистих речей Лесі Українки і родини Косачів, прижиттєві видання творів поетеси та її матері, інші фото. Окрім того, рушники, крайки, інший старовинний одяг.

В музеї відтворені фрагменти робочого кабінету і сільської хати та копії автографів Лесі Українки, виготовлені на папері XIX ст. Є зала, де розмістили подарунки музею. Серед них, до речі, були й документи, що передали нащадки родини Косачів, які нині живуть за кордоном.

Леся Українка якось писала у листі до свого друга: «Тепер я вдома (тобто в Колодязному), і се добре, бо хоч тут мене таки з'їсть колись пропасниця, але мені нігде так не добре, як вдома, і робота тут найліпше робиться... Тут не почуваю себе зайвою на світі». Квартиру у Києві, а згодом й інші свої помешкання поетеса вважала «тимчасовими, випадковими і не своїми».

Довідка. Село Колодязне розташовалося в одному з чарівних куточків Полісся за 8 км на схід від Ковеля, обабіч дороги Київ – Брест. Головна вулиця села перетинає шосе і залізничну колію Київ – Рівне – Ковель. Село вперше згадується в документах 1583 р. Збереглися перекази, що в центрі села були два великі колодязі з дуже смачною водою. Приїжджі зупинялися там, щоб напитися. Мабуть, саме тому поселення й назвали Колодязним.

За матеріалами сайту <http://te.20minut.ua/>

ЗАСНОВНИК ОБЛАСНОЇ ПЕДАГОГІЧНОЇ ГАЗЕТИ «ДЖЕРЕЛО» — ДЕПАРТАМЕНТ ОСВІТИ І НАУКИ ОБЛДЕРЖАДМІНІСТРАЦІЇ

Редакційна колегія:
В.М. ВАСИЛИНЕНКО, М.Г. ВАТКОВСЬКА, В.Г. ДОЛГОПОЛІЙ,
О.В. ПОЛТОРАЦЬКИЙ, М.І. РОМАНЕНКО, В.Г. СЕРЕДНЯ

Головний редактор З.В. МАРЧИШИНА
Заступник редактора Є.А. ШУЛЬГА
Фотокопи Г.Г. та А.Г. КРЮЧЕНКИ
Дизайн і верстка Н.О. АНТОНЕНКО

САЙТ ОБЛАСНОЇ
ПЕДАГОГІЧНОЇ ГАЗЕТИ
«ДЖЕРЕЛО»: gdjereko.jimdo.com

Свідоство про реєстрацію
ДП № 66 від 13.12.1993.

Формат А 3.

Обсяг 0,8 ум. др. арк.

Адреса редакції:
49006, Дніпропетровськ,
вул. Свердлова, 70, к. 216.
Телефон/факс: 732-47-61,
732-48-48.

E-mail: GDjereko@ukr.net